

mladosti vcepi malodane neozdravljiva kal nečistosti. Da bi taki moralno propadli in pa tudi za seksualno vzgojo že zreli mladini vsaj na višji stopinji s pametnim poukom morala šola priskočiti na pomoč, bi bilo pač že tudi umestno. V tem oziru je nedavno prinesla dunajska »Freie Lehrerstimme« prav aktualen članek. Blagoslovljenih zavodnikov strup bomo morali vsekakor uničevati ter čuvati mladino pred nadaljnim demoralizovanjem in učiteljstva sveta dolžnost je, da se z vso brezobzirnostjo zavzema za to, da se napravi jez takim nečuvanim napadom na nedolžna otroška srca. A pri nas je dovoljeno še dandanes to, kar bi drugod obsodil tudi kazenski paragraf.

To jasno osvetljuje to-le ne še staro dejstvo: Katehet napove izpoved in sveto obhajilo. Pred izpovedjo je priprava za sveto opravilo. To bi bilo še vse dobro. Nihče se ne more izpodtikati nad tem. A da ustvarja to pripravo nad poldrugo uro trajajoče duhomorno pridigovanje, je pa vsaj deloma preveč. Ti psihologi ne vedo, da celo odrasli človek recimo kmet, posluša komaj pol ure z zbranim duhom razmotrivanja propovednikova, a dete, 8 let staro, naj pa tava nad 1½ ure za abstraktnimi izvajanji. Da pa v tej pripravi na svetem mestu, kjer naj bi oznanjali božjo besedo, opozarjajo otroke, notabene 8—14 let stare otroke, na stvari, da učenci, ki so že zrelejši, zardevajo do ušes od sramu ter se ne upajo duhovnemu očetu-pridigarju pogledati v obraz, na stvari, ki se jih sramuje vsak pošten človek, in to tako nazorno in kar direktno, da se mora vsak otrok, ki še ni bil pohujšan, pohujšati, to presega že vse meje dostojnosti, dopustnosti in takta. Kar smo o tem izvedeli s Štajerskega, to je tako gorostasno in tako pohujšljivo, da se človeku gabi. To je superlativ ostudnosti!

Starši so pravili, da so jih otroci, prišedši od pridigepriprave za izpoved, nadlegovali s takimi vprašanji, da so roditelji kar osuplo gledali. Povprašujoč otroke, odkod to vedo, so jim odgovarjali, da so čuli vse to pri pridigi. In otroci niso morda slišali malenkosti, temveč v pravem pomenu besede — svinjarije. Otroci so se povpraševali: »Kaj je to? Zakaj ne smemo delati tega? Ali se sploh kaj takega godi med ljudmi na svetu?« In če ne ravnaajo starši v tem oziru pametno, iščejo otroci zadoščenja svoji radovednosti drugod, ponajvečkrat pri pokvarjenih poslih. Da pa slišijo od teh še mnogo več in da jih taki posli prepogostokrat docela pokvarijo, ni menda treba še posebej omenjati. O, uboga mladina, kolikokrat te prav isti spravijo na napačna pota, ki so poklicani skrbeti za tvoj dušni blagor, a rušijo s pravo krutostjo neskaljeno srečo dušnega in srčnega miru. Boljše bi bilo, da bi se že zdavnaj pogreznili v globočino morja taki nekaznovani morilci blažene mladine!

Vemo, kako se godi otroku, kake dušne boli ga begajo, kadar je v takem položaju, ko mu zrušijo dušni mir, da usiha rožica nedolžnosti kot cvetka, ko jo ožge pomladanska slana.

Pri prvi izpovedi je bil deček star deset let. Prišel je v roke duhovnemu očetu, ki je z vso brezobzirnostjo vlek iz njega stvari, o katerih ni imel ne pojma, in to kar direktno in tako nazorno, da je kar gledal očaran z odprtimi očmi v izpovednika, ne da bi ga umel, kaj hoče. Ker ni dobil od dečka nikakega odgovora na svoja nerodna vprašanja, se ni zadovoljil z molčečnostjo, temveč silil je in silil, da mu naj kaj pove. Domov prišedši, vpraša mater, kaj pomeni vse to, kar ga je vprašal izpovednik. A mati, ki tudi ni dovolj razumna in ker si ni vedela drugače pomagati iz zadrege, je prav občutno našeškala otroka, da je prav bridko jokal.

Deček pa ni miroval toliko časa, dokler ni zvedel vsega ter potem — pohujšal še druge otroke. A še mnogo mnogo sličnih slučajev so nam opisovali razumni in pobožni starši, ki so dejali, da ne bodo svojih otrok več pošiljali v izpoved k takim — volkovom!

Zadoščajo naj te-le vrstice! Nekaterim našim nadpedagogom-psihologom naj se odpro oči in naj imajo usmiljenje vsaj — z nedolžnimi otroškimi srci!

## O snovanju narodnih knjižnic.

Če hočemo vedeti, kako snujmo ljudske knjižnice, se moramo ozreti v zgodovino ljudskega knjižničarstva, ki nam pove, kako so jih ustanavljali drugod. Začetne ljudske knjižnice so se pojavile v Ameriki. V prvi polovici 18. stoletja je namreč ustanovil prvo Franklin. On sam piše o tem dogodku tako-le: »Ko sem se naselil v Pensilvaniji, ni bilo tam še nobene dobre knjigarne. Bili so sicer trgovci, ki so pa tržili le s papirjem, koledarji in z navadnimi šolskimi knjigami. Kdor je bil prijatelj knjig, jih je moral naročiti iz Angleške. Člani »Junto« — tako so imenovali diskusijski klub, ki ga je zasnoval 21 letni Franklin v Filadelfiji — smo imeli vsak dvojico ali trojico knjig. Gostilnico, kjer smo se prvotno zbirali, smo kmalu ostavili in najeli za sestanke lastno sobo. Tedaj stavim predlog, da prenesemo vanjo vse svoje knjige, ker jih tako lahko uporabljamo med sestankom. A tudi zato, da postanejo knjige skupna dobrota vseh. To se je tudi izvršilo. Ko spoznam dobroto te zbirke, predlagam vnovič, naj se razširi in naredi iz nje javna izposojevalnica na subskripcije. V to svrhu predložim načrt, potrebna pravila in pogodbo, s katero se je imel vsakdo s podpisom zavezati, da plača določeno vsoto za nakup knjig in letne prispevke za povečanje knjižnice. Tedaj nas je bilo v Filadelfiji malo takih, ki bi radi brali in največ nas je bilo ubožnih. Za stvar nismo mogli več pridobiti kot 50 oseb, največ mladih rokodelcev, ki so bili pripravljeni dati vsak po 40 šilingov in letne prispevnine 10 šilingov. S tako malenkostjo smo začeli. Knjige smo dobili iz Angleške. Knjižnica je bila en dan v tednu odprta. Izposojevali smo podpisancem le proti pismeni zavezi, da plačajo dvojno vrednost knjige, ako bi je ne vrnili redno. Ta naša naredba se je tako obnesla, da so jo kmalu posnela vsa druga mesta in provincije. Knjižnice so se večale z darili, branje knjig pa je postalo moderno, in ker naš narod ni imel javnih zabav, ki bi ga odvrčale od pazljivega učenja, se je jako natanko seznanil s knjigami. Malo let nato so že tujci opazili, da smo bolj poučeni in bolj razumni kot navadni ljudje istega stanu po drugih deželah.«\*)

Precej drugačen in očitno manj originalen je začetek angleških knjižnic. Tamkaj je namreč priobčeval Edward Edwards okolo leta 1840. v različnih časopisih članke o javnih knjižnicah drugih dežel. Le-ti so navdušili Williama Ewarta tako, da je leta 1848. predlagal v zbornici odsek, ki naj bi preštudiral razmere ljudskih javnih knjižnic. Kmalu nato so sklenili zakon, ki dovoljuje ustanavljati knjižnice in muzeje. Ewart je utemeljeval svoj predlog največ s tem, da nima z izjemo manchestrske knjižnice nobeno drugo večje industrijsko mesto na Angleškem javne knjižnice, da pa

\*) Benjamin Franklin: Sein Leben von ihm selbst beschrieben. Berlin. Auerbach 1832.

obiskujejo v Lyonu, Marseillesu in drugih francoskih mestih delavci v velikem številu tamošnje javne knjižnice. Tudi se je skliceval na ameriške Združene države, kjer je bilo že tedaj (1849) več kot 100 javnih občinskih knjižnic.

Na jako zanimiv način so ustanovili ljudsko knjižnico v Berolinu, ki je imela velikanski vpliv na razvoj vsega nemškega knjižničarstva. Temelj so dali zanjo nekateri univerzitetni profesorji, njim na čelu Friderik von Raumer. Ta se je menda peljal leta 1841. po Ohiju k Missisippiju. Tedaj se razgovarja med vožnjo z ljudmi nižjih slojev. Čudno se mu pa zazdi, da znajo ti ljudje natančno Plutarhov životopis. Zve pa, da izvira to odtod, ker imajo v posameznih krajih ljudske knjižnice, v večjih krajih pa prireajo znanstvena predavanja.

Na podlagi teh dejstev je prof. Raumer sklenil plagirati te naprave in jih takoj uvesti, ko pride domov. — Koncem istega leta je že zasnoval »Društvo za znanstvena predavanja«.

Da je možno ustanavljati ljudske knjižnice tudi ob najslabših razmerah, nam potrjuje dopis nemškega vaškega duhovnika, priobčen v neki socijalni korespondenci:

»Ko sem prišel v vasico X., je bilo moje prvo prizadevanje, dati siromakom vsaj majhno knjižnico, ker sem videl, da nimajo skoro nobenega čtiva. A kako začeti? Kje vzeti sredstva? — Kupim za kake 4 K zbirko poljudnih spisov in jih porazdelim po hišah. Te knjige so tekom ene zime tako zdelali, da bi jih kmalu niti vezati ne mogli dati. A kaj je izdalo to berilo za toliko ljudi? — Šel sem in nabiral po hišah knjige, kjer sem slutil, da imajo še kakšno. Ker je bil začetek storjen, so mi šli povsod na roke in danes se knjižnica, ki je vredna takih 300 K, vzdržuje sama od sebe. Vzajem pač za vsako knjigo en, dva, tri vinarje odškodnine. Čez zimo se mi s tem nabere kakih 5 K, kar porabim za vezavo. Kako novo knjigo pa tudi še vedno kje ujamem«.

Ni torej nemogoče ustanoviti ljudske knjižnice tudi v vsakem kraju. Vsekako je treba najprvo za to pripraviti tla: pridobiti je treba za idejo ljudi, a usposobiti je treba za stvar organizatorja.

Eni pripravljajo ljudi za knjižnice na ta način, da jim nudijo vabljive knjige, ne da bi jim povedali, zakaj. S to metodo delujejo n. pr. Čehi v mešovityh krajih, kjer dobe po enega zaupnika, ki širi kot prijatelj soobčanov knjige med svoje, ne da bi vedeli, kakšne namene zasleduje pri tem.

Drugi zbujaajo ljudem direktno in indirektno potrebo do branja s tem, da jim kažejo za zgled razvoj in procvit knjižnic drugih narodov in jim tudi jasno povedo, kakšen pomen ima branje.

Preden ustanovi organizator kako knjižnico, je potrebno, da si ogleda v dotičnem kraju vse pripomočke, ki bi jih lahko porabili za ljudsko javno čitalnico in knjižnico. Ker nam edino le statistika omogočuje jasen pogled v dejanske razmere, zato je torej potrebno zasnovati kulturno statistiko, in sicer v okrožjih, preden moremo izvršiti načrt zgoraj omenjenega sistema. — Okrožje lahko smatramo za popolno enotno celoto.

Na podlagi statistike treba ukreniti, da se dani zakladi koncentrirajo ali decentralizirajo. Glavni namen mora biti, zvečati uporabnost materijala. Kjer ni mogoče pridobiti že obstoječih knjižnic za reformo in splošno uporabo, je treba izposlovati vsaj to, da posojujejo iste knjižnice svoje knjige

ljudski javni knjižnici. Tako vez vidimo med knjižnicami drugih narodov. Dunajske ljudske knjižnice n. pr. so v zvezi skoro z vsemi tamošnjimi knjižnicami in v njih se lahko dobe knjige vseh drugih.

Za vsak slučaj pa je za organizatorja nujno, da si je sam o bistvu, namenu in organizaciji knjižničarstva popolnoma na jasnem, zavoljo česar je zmožen stvar vsestransko zagovarjati. Ne zadostuje pa samo to, da ima o njegovi dobrodelnosti in vrlini neko sveto prepričanje, ampak imeti mora trdno voljo, širiti idejo potom agitacije. Pota agitačna so jako različna.

Govorimo naj o učitelju, ki je morda občinski tajnik in ta bo lahko pripravil občinsko predstojništvo do tega, da določi vsako leto vsotico 10, 20, 30 K kot ustanovni kapital za ljudsko knjižnico. Za prvi hip se osnuje mala knjižnica — 20—50 knjig — in ta se polagoma izpopolnjuje.

V kakem drugem okraju je čitalnica potrebna reforme. Ta se kratkomalo na občnem zboru izpremeni v ljudsko javno čitalnico. Značilno je, da kažejo početki naših ljudskih knjižnic razvoj iz čitalničnih. Dosedanji poizkusi so se v tem oziru precej dobro obnesli. Le želeli je, da krenejo vse čitalnice to pot. Iste naj občine ali popolnoma prevzamejo ali skrbe za lokal, kurjavo, razsvetljavo, izpopolnjevanje in plačevanje knjižničarja ali pa naj jih vsaj temeljito materijalno podpro. V vsakem oziru je skupna revizija neobhodno potrebna in edina garancija za vsestransko prospevanje.

Poudarjamo iznova, da je necenljive važnosti, da pridobimo v vsaki vasi vsaj enega zaupnika; ki naj pa je po zmožnosti najbolj vpliven in ugleden vaščan, zakaj od tega zavisí vsa bodočnost organizacije. Preden se začne širša agitacija v posameznih vasicah, bi bilo jako dobro zasnovati ožjo, a sistematično agitacijo po sodnijskih okrajih, ki naj obstaja v tem, da se pridobe v vsakem kraju sodnijskega okraja zaupniki, ki se za stvar zanimajo in so jo pripravljene podpirati. Vzbudi se zanimanje pri kolikor največ možno izobraženih in vplivnih možeh osebno, osobito predsedniki vseh v kraju se nahajajočih društev. Le-ti naj bi se sestajali in določali načrt za snovanje knjižnic v dotični sodnji. Ko se je dala za ves okraj direktiva in določil skupen sistem, se lahko začne agitacija za širše kroge. V posameznih krajih se eventualno skliče javne shode, na istih razlaga pomen ljudskih knjižnic in zahteva ustanovitev od strani občine, ali se pa kratkomalo zasnuje mala knjižnica in se dele knjige med ljudi. —

Ljudske javne knjižnice bi se dale ustanavljati tudi na podlagi šolskih knjižnic. Skoraj vsaka šola ima svojo knjižnico. Ista je sicer namenjena največ mladini, vendar pa vidimo, da jo navadno čitajo cele rodovine. Naučno ministrstvo je naročilo ustanavljati učiteljske in šolarske knjižnice z odlokom z dne 15. decembra 1871. Pri nas menda nihče ne ve, da daje ta odlok krajnim šolskim svetom nalogo določevati, »s kakimi pogoji se lahko posojujejo knjige odrastlim občanom in to, ali se od njih zahteva kaka odškodnina ali ne.« Če bi torej krajni šolski sveti izvrševali svojo nalogo in če bi se šolske knjižnice izpopolnile še s pomočjo občin in drugih faktorjev, bi lahko v kratkem imeli na Slovenskem lepo število ljudskih knjižnic in javnih čitalnic.